

GABROVAS VALSTS ARHĪVA DOKUMENTĀRĀ MANTOJUMA POPULARIZĀCIJAS LOMA IESTĀDES PUBLISKĀ TĒLA VEIDOŠANĀ

The Role of Popularisation of Documentary Heritage of the Gabrovo State Archive in Building the Public Image of the Institution

Rita Burceva

Rēzeknes Tehnoloģiju akadēmija, e-pasts: rita.burceva@rta.lv

Stefka Vasileva (Стефка Василева)

Valsts aģentūras "Архиви" Gabrovas nodaļa / State Agency "Архиви" Gabrovo Department

Abstract. Archives and the documents collected in them are popularised by organising informative events and communication activities, and their target audience is individuals, public, state and municipal institutions. The research problem defines the need for more active examination of the diverse experience of foreign archives for the purpose of adopting the most efficient forms of work, introducing new initiatives, arousing public interest in the national documentary heritage, which is preserved and available in these institutions. The attempt to describe and analyse the peculiarities of activity of the Bulgarian State Archives, using a particular structural unit (the Gabrovo State Archive), whose experience can be generalised, considering the specifics of the existent legislation, determines the novelty of the research. The objective of the research is to describe the best practices of popularising the national documentary heritage at the Gabrovo State Archive, emphasizing the interdisciplinary aspects of building the public image and educating the public. The research methods: the theoretical and methodological literature review, a situative research method.

The public image of an archive should always be viewed as a complex system, with one of its component parts, along with the indicators of recognisability, being its reputation. If it is possible to facilitate to its recognisability, using some publicity tools, the reputation usually develops over the course of time and it requires targeted, thought-out and systemic action. Visitor satisfaction about the received service, repeated interest, good word of mouth and written reviews, the responsiveness and activity of other institutions and persons cooperating in concrete projects, the desire to use the archive resources to fulfil their personal and public objectives, etc. can serve as the proof of a positive public image. There are various techniques how an archive can position its identity (deliberately developed external communication through the use of particular symbols) in communication: their own logotype, press releases, document forms, posters made in the particular style, representation items, publications and the homepage design, etc. A resultative form of work for popularisation of documents is personal contacts, which are maintained by the members of staff of the archive visiting particular events, providing explanatory information to journalists during press conferences, to a circle of particular specialists in discussions and reports, opening documentary exhibitions, conducting classes and interest education circles in archives, organising excursions, questionnaires, thematic evenings, etc. So we can conclude that the popularisation of archive materials or documentary heritage is one of the main forms of activity of archives. The access to documents (both direct and remote) and its diverse use provide a link between an archive and the public, broadening their views on the collected documentary heritage and the importance of the archive activity, and strengthening the reputation of archives to the public.

Keywords: documentary heritage, public image, state archive.

Ievads

Pēdējās desmitgadēs vērojama dažādās valstīs atšķirīgi veidojušos arhīvu sistēmu darbības harmonizācija, pārņemot progresīvās iezīmes, kā arī iepazīstot specifiskās īpatnības un tradīcijas. Arhīvu darbībā visi trīs virzieni (dokumentu uzkrāšana, saglabāšana un izmantošana) ir savstarpēji saistīti un vienlīdz nozīmīgi, tādēļ aktuāls ir jautājums par informācijas apmaiņu arhīvu darba speciālistu vidē labākas pieredzes izzināšanai. Arhīvu uzdevums ir darīt zināmu sabiedrībai

uzkrāto dokumentāro mantojumu, izmantojot dažādas darba formas, lai tas tiktu izmantots zinātniskiem, kultūras un praktiskiem mērķiem.

Daudzu paaudžu radīto kultūras artefaktu saglabāšanas uzdevumu aktualitāti akcentē kultūras jomas pētniece Latvijā A. Stašulāne: "[...] Paaudžu attiecības nav zaudējušas sociālo nozīmi joprojām: pārņemot iepriekšējās paaudzes pieredzi un sasniegumus, tiek nodrošināta civilizācijas attīstība" (Stašulāne, 2016: 5).

Bulgāru arhīvistikas speciāliste A.Milenkova akcentē tautas atmiņas institūciju darbības nozīmi, sakot, ka "civilizācijas pazīme ir tādas kultūras mantojuma saglabāšanas un izmantošanas politikas veidošanās, kas ietver sevi šādus mērķus: kultūras vērtību identifikācija, mantojuma kā neatjaunojamas vērtības fiziska saglabāšana, izmantošana sabiedrības vajadzībām. Šādas politikas īstenošanai tā [civilizācija – R.B.] pieņem likumus, reglamentē tās pārvaldes sistēmu, nodrošina finanšu, cilvēku un materiālos resursus. "Vēsturiskās atmiņas" sistēmas komponenti ir arhīvi, muzeji un bibliotēkas" (Миленкова, 2009: 300).

Arhīvu un tajos uzkrāto dokumentu popularizācija tiek veikta, organizējot informatīvos pasākumus un komunikācijas aktivitātes, un to mērķauditorija ir kā privātpersonas, tā arī sabiedriskās, valsts un pašvaldību institūcijas. Arhīvos uzkrāto dokumentu popularizācijas pasākumi ir tieši saistīti ar norisēm sociālajā, kultūras, politiskajā dzīvē, un vienlaikus tie fokusēti audzināšanas, izglītības, zinātnes, tautsaimniecības, kultūras un citu jautājumu risināšanai.

Pētījuma problēmu iezīmē nepieciešamība aktīvāk izziņāt ārvalstu arhīvu daudzveidīgo iestādes publiskā tēla veidošanas pieredzi ar mērķi pārņemt efektīvākās darba formas, iedzīvināt jaunas iniciatīvas, vienlaikus rosināt arī sabiedrības interesi par nacionālo dokumentāro mantojumu, kas saglabāts un ir pieejams šajās iestādēs.

Mēģinājums raksturot un analizēt Bulgārijas valsts arhīva darbības īpatnības saistībā ar iestādes reputāciju, izmantojot konkrētu struktūrvienību (Gabrovas valsts arhīvu), kuras pieredzi iespējams vispārināt, respektējot valstī pastāvošās likumdošanas bāzes specifiku, nosaka pētījuma novitāti. Savukārt pētījuma praktiskā nozīmība saistās ar secinājumiem un ierosmēm dokumentu popularizācijas un iestādes publiskā tēla veidošanas jomā Latvijas arhīvos. Pētījuma mērķis ir raksturot Gabrovas valsts arhīva nacionālā dokumentārā mantojuma popularizācijas praksi, akcentējot starpdisciplinārus iestādes publiskā tēla veidošanās un sabiedrības izglītošanas aspektus. Pētījuma metodes: teorētiskās un metodiskās literatūras analīze, situatīvā pētījuma metode.

Arhīva publiskā tēla koncepts

Lai analizētu noteiktas iestādes publiskā tēla veidošanās īpatnības, jāprecizē termina "tēls" saturs un skaidrojums. Vairākos avotos atrodamī savstarpēji līdzīgi un viens otru papildinoši definējumi. Vienkāršs un saprotams, piemēram, ir "Latviešu valodas vārdnīcā" pieejamais skaidrojums, ka tēls ir "iztēlē radīts priekšstats; vispārinātas īstenības parādības māksliniecisks atveidojums konkrētā būtnē, priekšmetā." (Guļevska, 1998: 799) Lai gan sākotnēji šķiet, ka apgalvojums vairāk attiektos uz mākslas vai citu cilvēka radošās darbības jomu, taču tajā nepārprotami tiek akcentēta potenciālā emocionālās uztveres klātbūtne un ietekme, kas padara šo definējumu universālu. Savukārt mediju pētniece un žurnāliste S.Veinberga pauž viedokli, ka "ikvienas organizācijas tēls ir publisks dažādu attieksmju kopums pret šo organizāciju. Tēlu nav iespējams veidot tieši. Tas veidojas laikā, pateicoties komunikatīvajiem efektiem, kurus veido vēstījumu ķēde (Veinberga, 2004: 195)." Tēlu var veidot dažādi elementi, un svarīgākie no tiem ir plānoti un neplānoti verbāli, vizuāli un darbības vēstījumi, kas atstāj zināmu iespaidu uz atsevišķiem arhīva klientiem un sabiedrību kopumā. Tādējādi iestādes publiskais tēls var būt mainīgs un arī atšķirīgs dažādu personu vērtējumā.

Pēc S. Veinbergas domām, tēls ikvienā gadījumā jāskata kā kompleksa sistēma, un viena no tās sastāvdaļām līdzās atpazīstamības rādītājiem ir reputācija. Ja atpazīstamību iespējams veicināt, izmantojot publicitātes instrumentus, tad reputācija parasti veidojas ilgtermiņā un prasa

mērķtiecīgu, pārdomātu un sistemātisku rīcību. Bufalo koledžas (ASV) komunikācijas profesors R. Smits piedāvā savu reputācijas skaidrojumu: "Tas ir vispārējs visaptverošs iespaids par kādu uzņēmumu vai produktu. Reputācija, kas galvenokārt ir pamatota ar šī uzņēmuma tēlu kādā publikā, ir dominējošais priekšstats, kāds ir cilvēkiem par attiecīgo uzņēmumu (Smith, [b.g.])." Saistot šos izteikumus ar arhīvu kā valsts pārvaldes iestādi, var secināt, ka labu reputāciju nosaka sniedzamo pakalpojumu kvalitāte, komunikācija ar sabiedrību un izpratne par nozares attīstības stratēģiskajām perspektīvām. Par pozitīvu arhīva publisko tēlu var liecināt tā apmeklētāju apmierinātība ar saņemto pakalpojumu, atkārtota interese, labas mutiskas un rakstiskas atsauksmes, citu iestāžu un personu atsaucība un aktivitāte sadarbībā konkrētos projektos, vēlme izmantot arhīva resursus savu personīgo vai sabiedrības mērķu īstenošanai utt.

Paņēmienu, ar kuriem konkrēts arhīvs var pozicionēt savu identitāti (apzināti veidotu ārējo komunikāciju, izmantojot noteiktus simbolus) saskarsmē, ir daudzveidīgi: savs logo, preses relīzes, dokumentu veidlapas, noteiktā stilā veidotas afišas, reprezentācijas priekšmeti, publikāciju un mājas lapas dizains utt. Tāpat būtiska nozīme ir stilam, kādā darbinieki atbild uz telefona zvaniem un konsultē par konkrētiem jautājumiem fondražus un potenciālos nacionālā dokumentārā mantojuma lietotājus. Tas nozīmē, ka arhīva kā iestādes reputācija ir atkarīga ne tikai no tās vadītāja, bet arī no ikviena darbinieka godprātīgas un klientorientētas attieksmes pret saviem apmeklētājiem un sabiedrību kopumā. Arhīvs pēc tā funkcijām un pamatdarbības veida ir iestāde, kas mērķauditorijas apziņā saglabā savu unikalitāti, tādēļ tā var izmantot daudzveidīgas stratēģijas attiecību veidošanai publiskajā telpā: gan aktivitāšu un resursu izmantojumā, gan autentiskas informācijas izplatīšanā, gan savas identitātes pozicionēšanā un emocionālās piesaistes veicināšanā medijos un tiešā saskarsmē.

G. Markova raksta: "Popularizācija ir efektīvs līdzeklis arhīvu autoritātes nostiprināšanā" (Маркова, 1979: 36). Viņa apgalvo, ka pasākumu daudzums šajā jomā vēl nav darba efektivitātes rādītājs, bet kvalitāti nosaka iespaids, kādu pasākums ir atstājis sabiedrībā, un šajā ziņā būtiska nozīme ir masu medijiem, to aktivitātei un ieinteresētībai. Pēc notikušā pasākuma ir svarīgi iegūt atgriezenisko saiti ar apmeklētājiem vai publikai, lai izvērtētu, kas konkrētajā pasākumā (izstādē, nodarbībā, preses konferencē, bukletā utt.) visvairāk uzrunājis klātesošos un kādi trūkumi būtu jānovērš, kā arī rastas ierosmes jaunām arhīva dokumentu popularizācijas idejām.

Pirms jebkuras uzstāšanās publikas priekšā arhīvistam vispirms būtu jānoskaidro auditorijas sastāvs, vecuma īpatnības, nodarbošanās, un atbilstoši tai jāsaprotas. Savā starpā atšķiras, piemēram, jauniešu, zinātnieku, žurnālistu auditorijas. Tas arī noteiks, cik ilga būs tikšanās un kādā mērā tā būs piesātināta ar dokumentāro pamatojumu (Николова, 1976: 9).

Arhīvu informatīvā darbība tiek īstenota, izmantojot daudzveidīgas formas un metodes, kas nemitīgi tiek pilnveidotas, izmantojot kā savu, tā arī ārzemju arhīvu pieredzi šajā jomā. Par rezultatīvākajām ir atzītas šādas arhīvu informatīvās darbības formas: uzziņu līdzekļu (tematisko katalogu, ceļvežu, aprakstu, pārskatu, apkopojumu u.c.) par dokumentu saturu izdošana, dokumentu krājumu publicēšana, brošūru un biļetenu publicēšana, raksti ikdienas un periodiskajā presē, piedalīšanās TV un radio pārraižu, kā arī dokumentālo filmu scenāriju veidošanā, informatīvo materiālu (izziņas, vēstules, dokumentu saraksti u.tml.) meklēšana pēc ieinteresēto institūciju un privātpersonu lūguma, lekciju, referātu, ziņojumu sagatavošana, ekskursiju organizēšana arhīvā, dokumentālu izstāžu veidošana, uzskates līdzekļu veidošana izglītības iestāžu vajadzībām.

Arhīva publiskais tēls ikvienā gadījumā jāskata kā kompleksa sistēma, un viena no tās sastāvdaļām līdzās atpazīstamības rādītājiem ir reputācija. Ja atpazīstamību iespējams veicināt, izmantojot publicitātes instrumentus, tad reputācija parasti veidojas ilgtermiņā un prasa mērķtiecīgu, pārdomātu un sistemātisku rīcību. Labu reputāciju nosaka sniedzamo pakalpojumu kvalitāte, komunikācija ar sabiedrību un izpratne par nozares attīstības stratēģiskajām perspektīvām. Par pozitīvu arhīva publisko tēlu var liecināt tā apmeklētāju apmierinātība ar saņemto pakalpojumu, atkārtota interese, labas mutiskas un rakstiskas atsauksmes, citu iestāžu un

personu atsauce un aktivitāte sadarbībā konkrētos projektos, vēlme izmantot arhīva resursus savu personīgo vai sabiedrības mērķu īstenošanai utt.

Rezultatīva darba forma dokumentu popularizācijā ir personiskie kontakti, kas tiek īstenoti, pašiem arhīva darbiniekiem apmeklējot konkrētus pasākumus, izskaidrojot informāciju preses konferencēs žurnālistiem, diskusijās un referātos noteiktam speciālistu lokam, dokumentālo izstāžu atklāšanā, vadot nodarbības un interešu pulciņus arhīvos, organizējot ekskursijas, viktorīnas, tematiskos vakarus utt.

Nacionālā dokumentārā mantojuma popularizācija Bulgārijā

N. Filipova jau 1973. gadā rakstīja, ka valstī nepieciešams izveidot kopīgu ceļvedi par dokumentiem, kas tiek saglabāti arhīvos, muzejos, bibliotēkās un citur (Филипова, 1973: 3). Līdz 1973. gadam savi tematiskie katalogi bija izdoti tikai dažos valsts arhīvos: Centrālajā Valsts vēstures arhīvā un apriņķu valsts arhīvos Vidinā, Vracā, Gabrovā, Pernikā, Mihailovgradā (tagad – Montana), Rusē, Slivenā un Jambolā. V. Filipova sniedz arī statistikas datus par periodu līdz 1973. gadam, un tie parāda, ka Bulgārijas valsts arhīva darbinieki tā pirmo 20 gadu pastāvēšanas laikā presē jau bija publicējuši 1840 dažādus materiālus, kas ir 77,6% no visām publikācijām arhīvistikā. Viņa norāda, ka publikāciju skaitam ir tendence pieaugt tieši pēdējos gados, kad arhīvā jau izveidota bagātīga dokumentārā mantojuma bāze, uzkrāta popularizācijas darba pieredze, pilnveidojusies arhīvistu profesionalitāte.

Bijušais Turgovištes valsts arhīva direktors Ivans Bogdanovs rakstījis, ka informācijai par arhīva dokumentu saturu jābūt ātrai, precīzai un savlaicīgai. Arhīvi publicē ceļvežus, katalogus, tematiskos pārskatus un aprakstus, bet bieži vien sniedz arī mutisku informāciju, referējot konferencēs un sanāksmēs, tematiskajās diskusijās un individuālajās sarunās ar arhīva apmeklētājiem, kas izrādījuši interesi par kādu konkrētu jomu. Tas nozīmē, ka arhīva darbinieki vienlaikus arī darbojas kā konsultanti kādas atsevišķas problēmas risināšanā. Lielākā atbildība no arhīva darbinieka tiek gaidīta, kad nepieciešama operatīva informācija par arhīva glabāšanā esošiem konkrētiem dokumentiem, un šajā gadījumā arhīvistam jāspēj orientēties glabātavās esošo dokumentu klāstā un viņš ir vienīgais iespējamais informētājs. I. Bogdanova teorētisko atziņu pienesumu arhīvistikas zinātnes attīstībā Bulgārijā atzinīgi novērtējusi S. Petkova (Петкова, 2011).

Gabrovas valsts arhīva pirmais direktors Mladens Radkovs, uzstājoties Bulgārijas nacionālajā arhīvzinātnes konferencē 1977.gada novembrī Sofijā, ir teicis, ka informācijas sistematizācijas un izplatīšanas darbs arhīvā nevar tikt uzskatīts par pašmērķi, tas "ir pakārtots noteiktiem nolūkiem un balstās sabiedrības vajadzībās" (Радков, 1982).

Savu efektivitāti ir apliecinājušas arī preses konferences, kurās masu informācijas līdzekļu pārstāvji uzzina par Bulgārijas arhīvu fondos esošajiem materiāliem saistībā ar valstī atzīmējamām gadadienām, jubilejām un atceres dienām, vēsturisko notikumu gadskārtējiem pasākumiem utt. Šāda savlaicīga informēšana palīdz arhīviem efektīvāk plānot darbību, un arī publika tiek informēta par attiecīgo dokumentu esamību. Tas veicina aktīvāku vēstures avotu izmantošanu, sevišķi gadījumos, kad arhīva fondos nonāk nesen iegūti dokumentu kopumi. Cita arhīvu un masu informācijas līdzekļu sadarbības forma ir personīgas tikšanās, lai vienotos par dokumentu atlases tematiku un apjomu. Arhīvists materiālu var sagatavot patstāvīgi vai kā žurnālista līdzautors, taču jebkurā gadījumā tam jābūt aizraujoši un saprotami veidotam. Sagatavotajam materiālam jāspēj ieinteresēt lasītāju, klausītāju vai skatītāju.

S. Logodaška norāda, ka zinātniski pētnieciskas analīzes apvienojums ar populār-žurnālistisku izklāstu ir svarīgs autora uzdevums. Tēmas izvēli nosaka aktualitātes princips. Interesants paņēmiens ir sagatavot kāda jautājuma izklāstu, gan izmantojot dokumentālo retrospektīvo informāciju, gan parādot problēmas stāvokli mūsdienās, piemēram, tautsaimniecības vai kultūras jomā. Sena un cieša sadarbība vieno arhīvistus un preses pārstāvjus – laika gaitā laikrakstos ir ieviestas pat speciālas rubrikas, kur, izmantojot arhīvu fondos uzkrātos dokumentus,

tiek atspoguļoti visdažādākie notikumi. Īpašos televīzijas un radio raidījumos tiek popularizēta dokumentu kolekciju dāvināšana arhīviem vai arī aktualizēti pašu arhīvu panākumi vai problēmjautājumi (Логодашка, 1980).

Specializētajos izdevumos arhīvzinātnes jomā atrodama informācija par Bulgārijas arhīvu aktivitātēm dokumentu popularizācijas jomā jau sociālisma periodā. Piemēram, S. Logodaška, raksturojot Sofijas pilsētas un apriņķa valsts arhīva darbību šajā jomā 1977. gadā, raksta, ka arhīvs izplata informāciju par dokumentiem, publicējot tos presē, organizējot izstādes un noformējot vitrīnas (patstāvīgi vai kopā ar citām institūcijām), piedalās radio un televīzijas pārraidēs u.tml. Vairāki autori uzsver, ka aktīva sadarbība dokumentu popularizācijas ietvaros ir izveidojusies ar partijas, arodbiedrības un komjaunatnes komitejām uzņēmumos un izglītības iestādēs, muzejiem un citām ieinteresētajām organizācijām. S. Logodaška atzīmē, ka kopīgas izstādes tiek organizētas, veiksmīgi sadarbojoties ar Sofijas Vēstures muzeju, un tas nodrošina augstāku kvalitāti un izmantoto materiālu daudzveidību dokumentu popularizācijas darbā. Autore nosauc arī atsevišķus piemērus, kad dokumentu izstāde ir plašāka pasākumu kompleksa sastāvdaļa. Rūpnīcā "Кл. Ворошилов" eksponēta izstāde sakarā ar Starptautisko sieviešu dienu, un atbilstoši tā laika tradīcijām atklāšanas pasākumā tikties ar rūpnīcas darbiniecēm ieradās arī rakstnieces, dzejnieces, sabiedriskās darbinieces (Логодашка, 1982).

Viena no dokumentu popularizācijas formām ir mērķtiecīga materiālu sagatavošana konkrētai mērķauditorijai. Par šādas arhīvu darbības formas aktualitāti raksta R. Trpkova, raksturojot izveidojušos situāciju arhīvos un analizējot Jambolas valsts arhīva apmeklētāju vēlmes izmantot jau sagatavotu universālu informāciju par fondos esošajiem dokumentiem. Satraukumu rada konsekventi nelielais to apmeklētāju loks, kas pārstāv kultūras iestādes, skolas, sabiedriskās organizācijas, iestādes, uzņēmumus un kas vērsas ar konkrētas informācijas pieprasījumiem, neizmantojot jau esošos katalogus un citu uzzīņu literatūru. Arhīvam būtu jāpārorientē savas aktivitātes šajā virzienā, jo pretējā gadījumā informatīvā darbība pārvēršas par pašreklāmu. Autore piebilst, ka tādā gadījumā arhīvistam būtu jāspēj ne tikai definēt konkrēta fonda dokumentu tematiku, bet arī jāiepazīst paši dokumenti un jāizveido tiem atbilstošas anotācijas. Pieredze rāda, ka pēc šādas informācijas sagatavošanas un publiskošanas pieprasījums pēc konkrētajiem dokumentiem pieaug un tā kvalitāti atzīst lektori, kuri turpmāk šo informāciju var izmantot savā darbā, multiplicējot vēstures faktus un zināšanas, kas papildinātas arhīvā. Taču ir arī zināmi šķēršļi šāda veida darbības aktivizēšanai – nepietiekama materiāltehniskā bāze un kvalificētu arhīvistikas speciālistu trūkums (Тръпкова, 1982).

Arhīvu materiāli ir izmantoti dokumentālo filmu, kas atspoguļo vēsturi un mūsdienas (raidījumi "Atbrīvošanas hronika", "Televīzijas kalendārs", "Levska domubiedri", "Georgijs Apostolovs", "Pazardžikas dzejnieki", filmas par Stefanu Stambolovu, Panaiotu Hitovu u.c.), veidošanā, taču arhīvu fondi satur arī materiālus, kas varētu sniegt autentiskas liecības un palīdzēt raksturot laikmeta ainas vēsturisku mākslas filmu vai seriālu tapšanas gaitā. Arhīvu darbinieki piedāvā savas konsultācijas scenāriju veidotājiem. Savukārt skatītājiem TV palīdz vēstures faktus un notikumus uztvert to kopveselumā. Izmantojot televīzijas iespējas, skatītājiem iespējams demonstrēt dokumentu attēlus, vēsturiskas fotogrāfijas, fonoierakstus un citus materiālus. Ja arhīvs ir informēts par televīzijas darbinieku ierosmēm sakarā ar konkrētu vēsturisko personu dokumentiem vismaz mēnesi iepriekš, iespējams optimāls rezultāts dokumentu meklējumos. M. Mihovs nosacīti diferencē vairākus pamatposmus arhīva un televīzijas speciālistu eventuālajā sadarbībā: nozīmīgo datumu kalendāra izveide visam gadam, tematikas izvēle un saskaņošana ar TV redakciju, autora nozīmēšana, arhīva dokumentu meklēšana un literatūras apzināšana, scenārija izveide un tā realizācija. Liela loma ir arhīva darbinieku profesionalitātei svarīgāko, raksturīgāko dokumentu, t. sk. fotogrāfiju, meklēšanas procesā. Ir būtiski noteikt vēsturiski pareizu notikumu hronoloģiju un izvērtēt atrasto dokumentu nozīmīgumu saistībā ar konkrēto personu vai vēsturisko situāciju. Arī scenārija izveidē iespējams izmantot daļas no kāda atbilstoša dokumenta, kas visprecīzāk raksturo konkrēto laikmetu. Autentiska dokumenta fragmenti kopā ar diktora runātajiem vārdiem veido loģisku un mākslinieciski pabeigtu tekstu, kam jārada priekšstats par

notikumu gaitu, vienlaikus veicinot emocionālu līdzpārdzīvojumu. Šādas mērķtiecīgi sagatavotas pārraides vai filmas potenciāli sekmē skatītāja redzesloka paplašināšanos un personības pilnveidi (Михов, 1979).

Dokumentārā mantojuma popularizācijas aktivitātes Bulgārijā plāno un īsteno katra arhīva nodaļa atsevišķi vai sadarbībā ar muzejiem, radošajām apvienībām, zinātniskajām institūcijām un mācību iestādēm, citām valsts un publiskajām iestādēm, masu medijiem utt. Pasākumi tiek iniciēti, lai iepazīstinātu vai atgādinātu sabiedrībai par nozīmīgiem objektiem, procesiem, personām, kā arī saistot pagātnes un tagadnes notikumus.

Interneta iespēju izmantošana būtiski atvieglo un uzlabo komunikāciju ar visdažādāko līmeņu mērķauditoriju, veicinot personcentrētu pieeju klientiem un arhīva pozitīva publiskā tēla nostiprināšanos. Tādēļ Bulgārijā arhīvu darbs tiek orientēts uz to, lai optimizētu administratīvos pakalpojumus iedzīvotājiem, nodrošinātu valdības un biznesa informācijas pieejamību un izmantošanas iespējas iedzīvotājiem. Paralēli tradicionālajiem arhīvu resursu reklāmas pasākumiem pastāvīgi tiek aktualizēts aģentūras mājas lapas saturs, novitāte ir aktivitātes sociālajos tīklos u.c. Taču vienlaikus nozīmīga loma ir arī tradicionālajai izdevējdarbībai (dokumentu kolekciju publikācijas papīra formātā, uzzīņu literatūra, periodika u.tml.), kā arī dokumentāro liecību eksponēšanai izstādēs.

Līdz ar portāla EUROPEANA atklāšanu 2008. gada novembrī tā lietotājiem kļuva pieejami 6 milj. nosaukumu digitalizētas fotogrāfijas, video un audioieraksti, grāmatas, arhīviskās vienības. Bulgārijas arhīvs piedāvājis digitalizētu Vasila Levska dokumentu kolekciju (Миленкова, 2009).

Gabrovas valsts arhīva komunikācija ar sabiedrību

Nacionālā arhīva fonda bagātināšana definēta Aģentūras "Архиви" attīstības stratēģijā 2016.–2020. g. un izriet no iepriekšējo gadu Valsts arhīva darbības mērķiem: paplašināt materiālu komplektēšanu darbā ar privātajiem fondražiem, politiskajām partijām, juridiskām personām, kas nav saistītas ar uzņēmējdarbību (sabiedriskās un reliģiskās organizācijas, privātās izglītības iestādes, fondī, biedrības u.c.).

Valsts aģentūras "Архиви" Gabrovas nodaļā arhīvistiem formulēts specifisks mērķis – aktivizēt darbību, komplektējot Gabrovas Goda pilsoņu un citu ievērojamu, sabiedriski nozīmīgu personu fondus.

Nozīmīgus panākumus Gabrovas valsts arhīvs guvis, mērķtiecīgi sadarbojoties ar personu dokumentu fondražiem. Apstāklis, ka Gabrova atrodas Bulgārijas ģeogrāfiskajā centrā, vēsturiski ir veicinājis pilsētas iesaistīšanos politiskās, ekonomiskās un kultūras dzīves aktualitātēs reģionā. Par to liecina arhīva fondos esošie dokumentu kompleksi, kas ilustrē un apstiprina kā lokālas, tā arī nacionālas nozīmes norises.

Privātpersonu rīcībā esošie dokumenti, neraugoties uz to neviennozīmīgo vērtējumu, zinātniskās izpētes procesā spēj aizpildīt "baltos plankumus" vēsturē un palīdz radīt zināmu kolorītu pagātnes notikumu rekonstrukcijā. 2017. gadā Gabrovas Valsts arhīvā glabāšanā atrodas 187 personu fondi, no tiem 31 vēl nav apstrādāts. Tie ir dokumenti no skolotāju, ārstu, arhitektu, advokātu, tautsaimniecības vadītāju, zinātnieku, novadpētnieku rakstnieku, dzejnieku, politiķu, sabiedrisko darbinieku privātajiem arhīviem.

Kopš 2016. gada pastiprināta uzmanība ir pievērsta Gabrovas sporta dzīves izpētei, un šajā nolūkā ir apzināti eventuālie fondraži un turpinās darbs, komplektējot atsevišķu sportistu un Boksa sporta kluba dokumentu fondus. Lai komunikācija ar fondražiem būtu rezultatīva, arhīva darbiniekiem nepieciešamas izcilas saskarsmes prasmes, kompetence pētāmajā nozarē, kā arī pietiekami laika resursi, jo šāda veida sadarbība ietver sevī tiešus un netiešus kontaktus, apmeklējumus, dokumentu aprakstīšanu, ziņojumu par dokumentu arhīvisko vērtību sagatavošanu ekspertu komisijai, zinātniski tehnisko apstrādi un reģistrēšanu Valsts arhīvu informācijas sistēmā.

Populāra Gabrovas arhīva un privāto fondražu sadarbības forma ir dokumentu kopumu dāvinājumi, un par to katrā gadījumā tiek slēgts speciāls līgums, kur definēti arī šo dokumentu

publiskās pieejamības un izmantošanas jautājumi. Personu dokumentu kopumi pēc satura ir daudzveidīgi (fotogrāfijas, diplomu, apliecības, goda raksti, sertifikāti u.c.) un var kalpot par bāzi tematisko izstāžu veidošanai.

Arhīvi ir nozīmīgi valsts un pašvaldību institūciju sadarbības partneri, un tās ietvaros arhīvi iegūst ne tikai būtiskus un unikālus dokumentu kopumus, bet arī finansiālu atbalstu izstāžu rīkošanai un izdevējdarbībai.

Cieši kontakti izveidojušies ar Gabrovas un reģiona uzņēmējiem, nevalstiskajām organizācijām (biedrībām, kultūras organizācijām, privātajām galerijām u.c.), izglītības struktūrām (Izglītības inspektorātu, apgabala izglītības iestādēm), muzejiem un bibliotēkām.

Nacionālā dokumentārā mantojuma popularizācijas nolūkā Gabrovas valsts arhīvs ir sagatavojis un izdevis vairākas publikācijas, lai informētu sabiedrību par tā fondos esošajiem dokumentiem. Jāatzīst, ka šīs publikācijas tapušas pirms divdesmit gadiem un vēl agrāk, bet pēc tam nacionālā dokumentārā mantojuma popularizācija šādā formā apskūsi nepietiekama finansējuma dēļ. No arhīva darbības pārskatiem par 2008.–2016. gadiem izriet, ka arī pašlaik ir apturēta vairāku sagatavotu izdevumu publicēšana.

Viena no nozīmīgākajām un veiksmīgākajām Gabrovas valsts arhīva publikācijām pēdējos gados ir 2009. gadā sagatavotais dokumentu katalogs "Gabrova un gabroviēši arhīva dārgumu glabātavās" («Габрово и габровци в архивната съкровищница»), kas 2016. gadā tika izmantots par pamatu arī starptautiskas izstādes "Gabrova un gabroviēši arhīvu dokumentos" organizācijai Latvijas Nacionālā arhīva Rēzeknes zonālajā valsts arhīvā. Katalogs veidots sakarā ar Gabrovas valsts arhīva 50 gadu jubileju, un tā izdošanu līdzfinansēja Gabrovas pašvaldība. Šis fakts liecina par abu institūciju koleģialitāti un valsts pārvaldes iestādes pozitīvo publisko tēlu sabiedrībā. Katalogā iekļautie dokumenti pārstāv vairākas tematiskās grupas: pilsētas un apkaimes skati un ēkas, notikumi, personas. Dokumentu izkārtojumā ievērots hronoloģiskais princips. Kataloga sagatavošanā izmantoti Gabrovas valsts arhīva un Centrālā valsts vēstures arhīva materiāli. Par katru tekstuālo vai fotodokumentu katalogā ievietots skaidrojums bulgāru un angļu valodās, tādējādi padarot šo izdevumu saprotamu arī ārzemju interesentiem. Dokumentu publikācija sagatavota ļoti labā līmenī, ievērojot arheogrāfijas prasības. Zīmīgi, ka izdevuma noslēguma daļā lasāmas atsevišķu sabiedriski nozīmīgu personu, kuru dokumenti iekļauti publikācijā, biogrāfijas. Kataloga noformējumā izmantots arhīva logo, kas veicina iestādes atpazīstamību.

2015. gadā programmas "Культура" ("Kultūra") projekta "155 години Габрово град" ("Gabrovas pilsētas 155 gadi") ietvaros, piesaistot pašvaldības finansējumu projektu konkursa ietvaros, izdota A4 formāta ilustrētā hronika "155 години Габрово град", kas veltīta pilsētas tiesību iegūšanas kārtējai gadadienai. Izdevumu sastādījuši un atbilstošākos materiālus izvēlējušies muzeju, arhīvu un bibliotēku eksperti R. Josifovs, D. Turnovskis, I. Postompirovs, K. Gečeva, S. Coneva un K. Čolakova, kam pieejami dokumenti par Gabrovas pilsētas veidošanos, nozīmīgām personām un svarīgākajiem notikumiem pilsētā un reģionā. Ekspertu kolektīvā iekļauti pārstāvji no Sofijas Centrālā valsts arhīva, Gabrovas Reģionālā vēstures muzeja, Aprilova–Palauzova Reģionālās bibliotēkas, Veliko Turnovas Reģionālās direkcijas Gabrovas valsts arhīva, Arhitektūras un etnogrāfijas kompleksa "Etar", Gabrovas muzeja "Humora un satīras nams", Gabrovas Dievmātes Debesīs Uzņemšanas baznīcas, kā arī Gabrovas Dievmātes Debesīs Uzņemšanas Sokolsku klostera. Izdevuma ievadā sastādītāji akcentējuši ideju par to, ka Gabrova pēc Atbrīvošanās attīstījies kā moderns industriāls centrs, kas citviet pazīstams arī kā "Bulgārijas Mančestra" vai "Bulgārijas kreditors". Eiropas presē 1935. gadā Gabrova nominēta par modernās Bulgārijas simbolu. Hronikā parādīta Gabrovas urbānās ainavas dinamika pusotra gadsimta ritējumā, atklājot laikmeta īpatnības un pārmaiņas. Izdevumā iekļautas ziņas arī par atsevišķu rūpniecības nozaru rašanos un veidošanos Gabrovā un tās apkārtnē, jaunu tehnoloģiju pārņemšanu un ieviešanu ekonomikā. Lai izdevumā ievietotā informācija raisītu interesi, sastādītāji daļā gadījumu izmantojuši retus bibliogrāfiskos izdevumus un fotogrāfijas, no kurām dažas ir unikālas. Autori atzīst, ka ar šo vizuāli pievilcīgi un poligrāfiski augstvērtīgi noformēto hroniku vēlas popularizēt Gabrovas bagātīgo kultūras mantojumu, kas līdz šim plašākai publikai nav bijis

zināms. Īpašā pilsētas ainava un raksturīgā ļaužu sadzīve veidojuši savdabīgu gabroviša identitāti, kas mūsdienās ir saudzējama un kopjama. Izdevuma sastādītāji (Йосифов, Търновски& Постомпиров, 2015) piezīmē, ka dokumentu izmantoto kopai ir populārzinātniska nozīme un tā neatbilstoši personu arhīvu daudzveidību. Hroniku varot uzskatīt tikai par sākumu ilustrētajai Gabrovas vēsturei, kas ar laiku tiks papildināta. Viņi arī norāda, ka grāmatā iekļautās vēstures liecības ir vairāku pētnieku un speciālistu paaudžu veikums, kas glabājas kultūras iestāžu fondos. Izdevuma veidošanā sastādītāji izmantojuši hronoloģijas principu. Katram gadam Gabrovas vēsturē grāmatā veltīta viena lappuse, kurā apkopoti kādos tekstuālos vai fotodokumentos iemūžināti spilgtākie notikumi pilsētas dzīvē. Uz izdevuma pēdējā vāka noformēšanai izmantots grafisks mākslas darbs "155 години Габрово град" (autors – T. Balabanovs), kur mākslinieks stilizētā formā mēģinājis atainot nozīmīgākos momentus Gabrovas pilsētas ekonomikas un kultūras attīstības vēsturē.

Secinājumi

Arhīvu materiālu jeb nacionālā dokumentārā mantojuma popularizēšana Gabrovā un Bulgārijas arhīvos kopumā ir viena no galvenajām šīs iestādes darbības formām. Dokumentu pieejamība (tieša un attālināta) un to daudzveidīga izmantošana nodrošina arhīvu saikni ar sabiedrību, paplašinot priekšstatu par uzkrāto dokumentāro mantojumu un arhīva darba nozīmi, kā arī nostiprinot arhīva reputāciju sabiedrībā.

Dokumentārā mantojuma popularizācijas pasākumi ierobežotu resursu situācijā, lai arī tiek savlaicīgi plānoti, lielā daļā gadījumu balstās uz Gabrovas arhīva darbinieku personīgo iniciatīvu, pieredzi kontaktu veidošanā un spēju mērķtiecīgā klientorientētā komunikācijā atrast iespējas šī darba uzlabošanai.

Gabrovas valsts arhīvs publiskajās attiecībās un komunikācijā ar sabiedrību sevi pozicionē kā atvērtu iestādi, kas gatava sadarboties ar ieinteresētajām organizācijām un personām dažādos līmeņos pilnvērtīgai un kvalitatīvai sabiedrības vajadzību apmierināšanai. Arhīvi ir nozīmīgi valsts un pašvaldību institūciju sadarbības partneri, un tās ietvaros arhīvi iegūst ne tikai būtiskus un unikālus dokumentu kopumus, bet arī finansiālu atbalstu izstāžu rīkošanai un izdevējdarbībai. Cieši kontakti arhīvam izveidojušies ar Gabrovas un reģiona uzņēmējiem, nevalstiskajām organizācijām, izglītības struktūrām, muzejiem un bibliotēkām.

Būtiska ir personisko sakaru un nejausu gadījumu radoša izmantošana darbā ar esošajiem un potenciālajiem fondražiem, lai paplašinātu dokumentu pieejamību, vienlaikus nostiprinot arhīva kā valsts iestādes reputāciju.

Summary

During the recent decades there have been numerous attempts made to harmonise the archive systems, which have developed individually in various countries, through adopting the progressive features and learning the specific peculiarities and traditions. All three directions of the archive activity (collection, preservation and use of documents) are interconnected and equally important; therefore the matter of information exchange to study the best practices in the environment of archive specialists is so topical. It is the purpose of archives to inform the public about the collected documentary heritage, through the use of various forms of work so that it is used for scientific, cultural and practical objectives.

Archives and the documents collected in them are popularised by organising informative events and communication activities, and their target audience is individuals, public, state and municipal institutions. The promotion events for the documents stored in archives are directly linked with the processes of social, cultural, political life, and at the same time they also focus on tackling upbringing, education, science, national economy, cultural and other matters.

The research problem defines the need for more active examination of the diverse experience of foreign archives for the purpose of adopting the most efficient forms of work, introducing new initiatives, arousing public interest in the national documentary heritage, which is preserved and available in these institutions. The attempt to describe and analyse the peculiarities of activity of the Bulgarian State Archives, using a particular structural unit (the Gabrovo State Archive), whose experience can be generalised, considering the specifics of the existent legislation,

determines the novelty of the research. But the practical importance of the research is linked to the conclusions and proposals for promotion of documents and building of the public image of the institution in the Latvian archives. The objective of the research is to describe the best practices of popularising the national documentary heritage at the Gabrovo State Archive, emphasizing the interdisciplinary aspects of building the public image and educating the public. The research methods: the theoretical and methodological literature review, a situative research method.

The Gabrovo State Archive achieved significant success by cooperating purposefully with personal document creators. The fact that Gabrovo is located in the geographical centre of Bulgaria contributed to the involvement of the city in the regional political, economic and cultural events. It is supported by the existing sets of documents available in the archive fonds, which illustrate and acknowledge the events of local and national importance.

The public image of an archive should always be viewed as a complex system, with one of its component parts, along with the indicators of recognisability, being its reputation. If it is possible to facilitate to its recognisability, using some publicity tools, the reputation usually develops over the course of time and it requires targeted, thought-out and systemic action. Good reputation depends on the quality of the provided services, communication with the public and understanding of the strategic perspectives for the development of the sector. Visitor satisfaction about the received service, repeated interest, good word of mouth and written reviews, the responsiveness and activity of other institutions and persons cooperating in concrete projects, the desire to use the archive resources to fulfil their personal and public objectives, etc. can serve as the proof of a positive public image.

There are various techniques how an archive can position its identity (deliberately developed external communication through the use of particular symbols) in communication: their own logotype, press releases, document forms, posters made in the particular style, representation items, publications and the homepage design, etc. It is also important how employees respond to telephone calls and how they advise creators and the potential users of the documentary heritage on specific matters. It means that not only the reputation of the archive as an institution depends on its manager but it also depends on the decent and customer oriented approach towards all visitors and the public at large by every member of staff. According to its function and type of principal activity an archive is an institution, which maintains its uniqueness to the target audience; therefore it can be used for the development of diverse strategic relationships in the public space: both in terms of the use of activities and resources, dissemination of authentic information and positioning of its identity and facilitation to the emotional attachment in the media and through direct contacts.

A resultative form of work for popularisation of documents is personal contacts, which are maintained by the members of staff of the archive visiting particular events, providing explanatory information to journalists during press conferences, to a circle of particular specialists in discussions and reports, opening documentary exhibitions, conducting classes and interest education circles in archives, organising excursions, questionnaires, thematic evenings, etc.

So we can conclude that the popularisation of archive materials or documentary heritage is one of the main forms of activity of archives. The access to documents (both direct and remote) and its diverse use provide a link between an archive and the public, broadening their views on the collected documentary heritage and the importance of the archive activity, and strengthening the reputation of archives to the public.

Literatūra un avoti

1. Guļevska, D., u.c. (1998). *Latviešu valodas vārdnīca*. R.: Avots.
2. Smith, R.D. [b.g.]. *Reputation and Image*. Skatīts 27.08.2017. <http://faculty.buffalostate.edu/smithrd/PR/reputation.htm>.
3. Stašulāne, A. (2016). *Paaudzes literatūrā un kultūrā*. Kultūras studijas. Daugavpils: DU Akadēmiskais apgāds "Saule".
4. Veinberga, S. (2004). *Publiskās attiecības. PR. Teorija un prakse*. R.: Zvaigzne ABC.
5. Закон за Националния архивен фонд (обн. ДВ, бр. 57 от 13 юли 2007 г., изм. ДВ, бр. 101 от 28 декември 2010 г., изм. ДВ, бр. 38 от 18 май 2012 г., изм. ДВ, бр. 15 от 18 февруари 2013 г.). Skatīts 30.09.2017. http://www.archives.government.bg/uploaded_files/ZNAF-2.pdf.
6. Логодашка, С. (1980). Архивите и средствата за масова информация. *Архивен Преглед*. № 4.
7. Логодашка, С. (1982). По въпроса за НОТ в популяризаторската работа. *Материали от Националната конференция по научната организация на труда при каталогизацията и информационната дейност. Ноември, 1977 г.* София.
8. Маркова, Г. (1979). Популяризирането – дейно средство. *Архивен Преглед*. № 2.
9. Миленкова, А. (2009). Българските архиви в системата на историческата памет. *Българската университетска архивистика като образователен модел – история и бъдеще. Университетски чтения по архивистика*. Том 1. София.
10. Михов, М. (1979). Място на архивните документи в телевизионните предавания. *Архивен Преглед*. № 2.
11. Николова, Е. (1976). Някои форми на популяризаторска работа на архивите. *Архивен Преглед*. № 4.
12. Филипова, В. (1973). Популяризаторска дейност на архивите. *Архивен Преглед*. № 3.

13. Петкова, С. (2011). Иван Богданов – убеден и искрен привърженик на централизацията в архивното дело на България. *Известия на държавните архиви*. Кн. 102. с. 149–234.
14. Радков, М. (1982). За някои моменти на взаимна обвързаност на отделни въпроси от научната организация на труда при каталогизацията и информационната дейност с тази на останалите направления от работата на архивните институти. *Материали от Националната конференция по научната организация на труда при каталогизацията и информационната дейност. Ноември, 1977 г.* София.
15. Тръпкова, Р. (1982). Форми за проучване потребностите на информация в Окръжен държавен архив Ямбол. *Материали от Националната конференция по научната организация на труда при каталогизацията и информационната дейност. Ноември, 1977 г.* София.
16. Йосифов, Р., Търновски, Д., Постомпиров, И. И др. (2015). *155 години Габрово град. Илюстрирана хроника*. Велико Търново: Фабер.